

תוכן עניינים

מבוא	3
הרמת מסך	3
העילות להרמת מסך	5
הרמת מסך בבית הדין לעבודה	6
סיכום, מסקנות ודיעה אישית	9

מבוא

דוקטרינת הרמת המסך שבדיני החברות מהווה חריג לאישיות המשפטית הנפרדת של החברה, ובהתקיים התנאים הקבועים במסגרת דוקטרינה זו ניתן לייחס חוב של חברה לבעל מניה בה באופן אישי. מאחר ומדובר בעילה שמהווה חריגה מעיקרון האישיות המשפטית הנפרדת של החברה, ובעילה שיש לה השלכות כלכליות מרחיקות לכת, נקבע כי יש אין ליישם אותה באופן גורף, אלא בזהירות ורק במקרים חריגים. בצד הגישה המחמירה בבתי המשפט האזרחיים, בבית הדין לעבודה התפתחה גישה מקלה יותר בקשר להרמת מסך בתביעה של עובד כנגד מעבידו. בית המשפט העליון קבע כי לאור המאפיינים הייחודיים של יחסי העבודה יש להקל בתנאים להרמת מסך ההתאגדות בתביעה של עובד כנגד המעביד. בעבודה אבחן מה המשמעות של הקלה זו בבית הדין לעבודה, והאם היא ראויה. בפרק הראשון אבהיר מהי הרמת מסך, מה הבסיס בחוק להרמת מסך, ואציג את חוסר הבהירות בקשר לעילה זו הנובע מההיסטוריה החקיקתית שלה. בפרק השני אציג בקצרה את הכללים לעניין הרמת מסך בבתי המשפט האזרחיים. בפרק השלישי אציג את גישתו המקלה של בית הדין לעבודה בקשר להרמת מסך בתביעה של עובד, ואסקור מקרים שונים בהם יושמה הגישה המקלה בבתי הדין לעבודה. בפרק הרביעי אציג את עמדתי לפיה יש חשש מפני חריגה של בית הדין לעבודה מהתנאים שנקבעו בחוק לעניין הרמת מסך, וכי יש להכפיף את הרמת המסך כנגד המעביד לבחינת האפשרות להיפרע מקופת הכינוס בהליכי חדלות פירעון של החברה.

הרמת מסך

העילה של הרמת מסך קבועה בסעיף 6 לחוק החברות¹. סעיף זה קובע כך:

(א) (1) בית משפט רשאי לייחס חוב של חברה לבעל מניה בה, אם מצא כי בנסיבות הענין צודק ונכון לעשות כן, במקרים החריגים שבהם השימוש באישיות המשפטית הנפרדת נעשה באחד מאלה:

(א) באופן שיש בו כדי להונות אדם או לקפח נושה של החברה;

(ב) באופן הפוגע בתכלית החברה ותוך נטילת סיכון בלתי סביר באשר ליכולתה לפרוע את חובותיה,

ובלבד שבעל המניה היה מודע לשימוש כאמור, ובשים לב לאחזקותיו ולמילוי חובותיו כלפי החברה לפי סעיפים 192 ו-193 ובשים לב ליכולת החברה לפרוע את חובותיה.

הרמת המסך מהווה חריג לעיקרון האישיות המשפטית הנפרדת של החברה². לפי עיקרון האישיות המשפטית הנפרדת, החברה היא אישיות משפטית נפרדת מבעלי מניותיה, וחוב של החברה איננו חוב אישי של בעלי המניות. עילת הרמת המסך היא אפוא חריג לעיקרון האישיות המשפטית הנפרדת. הסעיף קובע, כי בהתקיים אחת משתי החלופות בסעיף, ובנוסף "צודק ונכון לעשות כן", ניתן להרים את מסך ההתאגדות, ולייחס חוב של החברה באופן אישי לבעל מניה בחברה.

¹ חוק החברות, תשנ"ט-1999. (להלן: "החוק").

² ראה: עמירם גיל, "דיני התאגידים כמסגרת לייצוג עובדים", עיוני משפט ל (תשס"ז-תשס"ח). 575. 616-615.

למרות שדוקטרינת הרמת המסך קיימת במשפט הישראלי כבר שנים רבות, עד היום יש חוסר בהירות בקשר אליה³. קשה להצביע על המטרות המדויקות שבא הסעיף להגשים. גם בחינת גלגולו של הסעיף איננה מסייעת, מאחר והסעיף עבר שינויים שונים⁴, המקשים על מציאת תכלית ברורה ובהירה. משכך, קשה גם לדעת מראש באילו מקרים יורה בית המשפט על הרמת מסך. כאשר מבקשים לשרטט את הגבולות ואת הכללים בעילת הרמת המסך, הדבר נעשה תוך הליכה ממקרה למקרה וסקירת מקרים רבים ככל האפשר⁵.

דוגמאות לחוסר הבהירות שבסעיף ניתן לראות בהסדרים הנוספים שנקבעו בסעיף 6. מלבד הסדר הרמת המסך הבסיסי וה"רגיל", סעיף 6 מונה עוד שני הסדרים מקבילים. האחד, מכונה "הרמת מסך הפוכה". הסדר זה קבוע בסעיף 6(ב) הקובע: "בית משפט רשאי לייחס תכונה, זכות או חובה של בעל מניה לחברה או זכות של החברה לבעל מניה בה, אם מצא כי בנסיבות הענין, צודק ונכון לעשות כן בהתחשב בכוונת הדין או ההסכם החלים על הענין הנדון לפניו". לכאורה, ההסדר החל בהרמת מסך הפוכה צריך היה להיות בדיוק כמו ההסדר החל בהרמת מסך "רגילה", שהרי מדובר בשני צדדיו של אותו מטבע, אם חורגים מעיקרון האישיות המשפטית הנפרדת אז ניתן לייחס חוב של החברה לבעל מניה וניתן לייחס זכות או חובה של בעל מניה לחברה. אולם למרות שמבחינה תיאורטית אין הצדקה להבחנה בין ההסדרים המקבילים, המחוקק יצר הבדל משמעותי בין סעיף 6(א), העוסק בהרמת מסך "רגילה", לבין סעיף 6(ב) ולגבי הרמת מסך הפוכה. בסעיף 6(א) נדרשים שני תנאים מצטברים להרמת מסך: א. כי הדבר צודק ונכון לעשות כן. ב. כי מתקיימת אחת מהחלופות שבסעיף: השימוש באישיות המשפטית הנפרדת נעשה במטרה להונות אדם או נושה, או שהשימוש באישיות המשפטית הנפרדת נעשה תוך פגיעה בתכלית החברה וביכולתה לפרוע את חובותיה. בסעיף 6(ב) לעומת זאת, המחוקק לא קובע את החלופות הללו, וקובע כי התנאי היחיד להרמת מסך הפוכה הוא אם צודק ונכון לעשות כן. ואמנם, לאור ההבדל האמור נקבע בפסיקה כי התנאים להרמת מסך הפוכה הם מחמירים פחות מהתנאים להרמת מסך רגילה⁶, למרות שברמה התיאורטית והעיונית אין הצדקה להבחנה זו.

דוגמה נוספת לחוסר הבהירות בסעיף 6 היא בהסדר הנוסף שנקבע בסעיף 6(ג), העוסק בהדחיית חוב לבעלי המניות. סעיף 6(ג) קובע: "בית משפט רשאי להשעות זכותו של בעל מניה לפירעון חובו מאת החברה עד לאחר שהחברה פרעה במלואן את כל התחייבויותיה כלפי נושים אחרים של החברה, אם מצא כי התקיימו התנאים לייחוס חוב של החברה לבעל המניה כאמור בסעיף קטן (א)". נוסח זה מכפיף את האפשרות לדחות את החוב לבעלי המניות לבחינת התקיימותם של התנאים שנקבעו בס"ק (א) לגבי הרמת מסך רגילה: היינו, כי צודק ונכון לעשות כן, וכי מתקיימת אחת מהחלופות. אולם לא זהו היה הנוסח מאז ומעולם. בעבר, נוסח הסעיף היה כי ניתן לדחות את החוב לבעלי המניות בכל מקרה שבו הם העניקו הלוואת בעלים לחברה והחברה נקלעה לחדלות פירעון. הרציונאל שעמד מאחורי קביעה זו היה כי לעיתים בעלי המניות מזרימים הון ברמה סבירה לחברה, אך הם בוחרים להגדיר את הפעולה כהלוואת בעלים כדי לקבל עדיפות על נושים אחרים של החברה.

³ ראה: מורן אופיר, תומר פלח, אוריאל פרוקצ'יה, "הרמת המסך: בחינה עיונית ואמפירית", עיוני משפט מב (2019). 199. 201.

⁴ ראה: אוריאל פרוקצ'יה, "מאחורי הקלעים", משפטים לב (תשס"ב). 303.

⁵ אופיר, פלח ופרוקצ'יה, לעיל ה"ש 3, בעמ' 202.

⁶ ע"א 9147/16 עו"ד אבנר כהן, בנאמנות עבור רוכשי קבוצת הרכישה בנוה יעקב נ' עו"ד מרדכי קרויזר, (פורסם בנבו, 24.07.18), בפסקאות 16-19 לפסק דינו של השופט עמית.